

Ingvar Andersson: Sveriges Historie gennem Tiderne (G. E. C. Gads Forlag, København 1940). — Sveriges Historia (Bokförlaget Natur og Kultur, Stockholm 1943).

I 1940 udgav den kendte svenske historiker dr. Ingvar Andersson paa Gads forlag — efter opfordring af forlaget, »som fandt det paakrævet, at en Bog om det svenske Folks Historie blev tilgængelig for danske Læsere« — sit etbinds værk »Sveriges Historie gennem Tiderne« (400 s.). 1943 udkom samme værk paa svensk i udvidet og omarbejdet skikkelse under titelen »Sveriges Historia« (557 s.). Udvidelserne omfatter især tiden fra Karl XII's tronbestigelse til vore dage. Mens bogens første 22 kapitler har de samme titler og, trods enkelte ændringer, i det store og hele samme indhold i de to udgaver, rummer fremstillingen af tiden efter 1700 i den svenske udgave 18 kapitler mod kun 11 i den danske. Helt ny er kapitlerne XXXV »Svenskar i främmande land« og XL »Sverige under andra världskriget. Nuet och det förflutna«.

Fælles for begge udgaver er det formaal at skildre Sveriges historie paa en saadan maade, at værket »kan vara tillgängligt för vem som helst som har historiskt intresse«, og at give alle sider af udviklingen, »uttrycka den grundsynen, att historia bör innesluta alla krafterns spel«. Men bogen »vill också ange, hur olika dessa krafterns parallelogram gestaltar sig under olika tider, och därför är t. ex. Gustav Vasa huvudpersonen i berättelsen vid mitten av 1500-talet, medan det svenska skogsbrukets genombrott dominerar framställningen trehundra år senare«. Endelig har det, fremhæver forfatteren, været ham magtpaaliggende at vise, at kundskaben om hans lands fortid ikke er »ett färdigbyggt, mekaniskt system. Forskningens bild av Sveriges öden är inte att förlikna vid ett av fasta byggstenar uppfört hus, utan vid en levande organism, vid ett ständigt växande, ständigt sig förnyande träd«.

Den sidstnævnte opgave er unægtelig meget vanskelig, og det er da ogsaa kun i ny og næ (især ved redegørelsen for den svenske forhistorie — hvor for resten C. J. Thomsens og Worsaaes navne burde være nævnt i forskerrækken —, Kalmarunionsdokumentet, Engelbrektoprørets forudsætninger, det stockholmske blodbad, Karl XII's politik og strategi og frihedstidens historiske betydning), at Andersson bringer til læserens kundskab, at synet paa et af ham skildret begivenhedskomplex har skiftet gennem tiderne. En egentlig problemdiskussion indeholder de til hvert kapitel i den svenske udgave føjede korte literaturoversigter — som i

almindelighed kun nævner bøger og afhandlinger, som er yngre end Samuel E. Brings bibliografi (1935) — ikke. Noget nyt er oplysningerne om, i hvilket omfang de i kapitlet skildrede begivenheder, personer og forhold har inspireret skønlitterære forfattere. Disse oplysninger ledsages lejlighedsvis af en kort historisk-kritisk eller æstetisk vurdering af de paagældende arbejder og har en utvivlsom interesse ved at pege paa, at der ved siden af historikernes fremstillinger af svensk historie findes en digterisk, som ofte i højere grad end den første har præget den almindelige svenske læseverdens opfattelse af folkets fortid, undertiden har øvet indflydelse paa historikernes indstilling (rimkrønikerne, Tegnér's rosenmaleri af Gustav III. og hans tid, Runebergs karikatur af Gustav IV Adolf) og i nogle tilfælde (Runebergs »Fänrik Stål«, Heidenstams »Karolinerna«) givet et billede, »som har påverket generationer i deras innersta och ännu är levande och verksam med magisk kraft« (s. 379 om Runebergs værk).

Naar Andersson i sit forord udtaler, at »olika sidor av det historiska händelseförloppet ha i möjligaste mån fått plats i skildringen«, er der grund til med det samme at fremhæve, at det først og fremmest er den politiske historie, som har haft hans interesse — maaske fordi den bedst indordner sig under det lessingske »nacheinander«-princip, som giver den episke fremstilling fart og spænding —, og at andre aspekter af folkets og landets historie overvejende berøres som baggrund for skildringen af indre- og ydrepolitiske begivenheder, forfatningslivets udvikling og de politiske organisationers opstaaen og brydninger.

Inden for den herved givne begrænsning er det lykkedes ham at skabe et billede af den svenske stats og det svenske folks historie, som altid — og det ikke blot, fordi Sveriges historie i sig selv er usædvanligt rig og afvejlende — fastholder læserens interesse og paa adskillige punkter er tankevækkende. Hertil bidrager ikke mindst de »smaa pile«, de perspektiver frem over og bag ud, som findes udstrøede rundt om i bogen. Det hedder t. ex. i indledningen til redegørelsen for de svenske vikingefærder øster ud: »Ett ledmotiv i många seklers svenska historia spelas upp för första gången, det som vi möta i medeltidens »korståg«, i det svenska Östersjöväldets uppbyggande, i Karl XII:s kamp mot Ryssland« (s. 33). Slutordene i kap. V (»Från ätte- och hövdingasamfund till enhetligt rike 1050—1250«) lyder: »Det primitiva landskapsförbundet blir till en stat, och redan har dess huvuddel det märkliga drag, som skall genomgå hela Sveriges historia: enhet i härstamning, språk och odling utan motstycke i det utomnordiska Europa« (s. 67). Hvor Bergslagen introduceres i anledning af

Engelbrekts rejsning, indskydes følgende memento: »En ny landsända träder härmed fram i den politiska förgrunden i Sverige, liksom tidigare i tur och ordning Uppland, Götalandskapen (särskilt Östergötland) och åter Mälardalen: detta kraftspel av efter varandra dominerande riksdelar skänker åt hela Sveriges historia en egendomlig spänning, som är särskilt iögonenfallande under medeltidens sista sekel och början av nyare tiden« (s. 113. Hvorfor nævnes for resten ikke nutidens Norrland i denne sammenhæng?). Ved kong Hans' traktat med tsar Ivan III. »prövades en helt ny tanke i nordeuropeisk politik, en som skulle leva kvar i sekler: förbund mot Sverige mellan Danmark och Ryssland« (s. 144). »Sten Stures och Hemming Gadhs möten med allmogen lade grund till en märklig litterär eller rättare retorisk tradition i Sverige — den som kulminerade i Gustav Vasas brev till folket och Gustav II Adolfs tal inför ständernas representanter« (s. 150). »Denna Vasasönernas utrikespolitik med kampen för våldet över Rysslandsvägen är grundläggande för hundrafemtio års svenska historia« (s. 195—96). Karl IX beslutade angreb paa Polen ud fra principet »bättre förekomma än förekommas« — eller militärt uttryckt: »hellre föra krig på fiendens mark än på egen«; den regeln skulle under det kommande århundradet bli bestämmande för svensk krigspolitik« (s. 208). »Militär organisation och militärt snille ha spelat en framträdande roll i Sveriges öden, en reflexion avsedd för de läsare som till äventyrs finna, att krigen uppta för stor plats i denna framställning av Sveriges historia« (s. 287). »Mycket av stormaktstidens djärvhet och oförskräckthet finns hos frihetstidens svenskar: i handelsfärderna till fjärran länder, i forskar- och upptäckarglädjen, i det oförfärade mod, varmed man lagstiftade om allt, så att det skulle svara mot »den nya tidens krav«« (s. 332). »Stormaktsväldets fall och den rysk-danska alliansen hade återfört mycket av utgangsläget fra 1500-talet« (s. 360). »Den franska revolutionens snabbt förlöpande utjämning av de feodala privilegierna motsvaras i Sverige av nära ett sekels kontinuerligt förlopp, från 1718 till 1809« (s. 398). — Exempelrækken kunde uden vanskelighed udvides.

Ofte er samspillet mellem forskellige udviklingsfaktorer, mellem enkeltpersoner og klasser, mellem ideer og tilstande, mellem hjemligt og fremmed udredet med stor finhed. Med rette fremhæver Andersson ætten som »grundbegreppet i svenskarnas samfundsordning under vikinga- och missionstid« (s. 55). Man kan ogsaa slutte sig til ham, naar han med Koht paapeger det naturlige samarbejde mellem kongemagt og feodalisme i Valdemarernes, Sverre-ættens og Folkungernes tid (s. 71), og naar han fremhæver aristo-

kratiets høje kvalifikationer i 14. aarh.s begyndelse og senere paa Axel Oxenstiernas tid (s. 76—77, 237). Interessant er hans paavisning af, hvorledes i senmiddelalderen — ved »en egendommelig historisk ironi« — arbejdet paa frigørelse og national selvhævdelse optræder jævnsides med den stærke tyske indflydelse paa svensk kulturliv (s. 141). Men han betoner ganske vist samtidig ikke tilstrækkeligt stærkt den rolle, som reaktionen mod det fremmede har spillet blandt unionens forudsætninger. Gennemgaaende fortrinlig er hans redegørelse for grundlinierne i svensk udenrigspolitik og for forholdet mellem Sverige og Danmark, for den svenske rigsdags historie og for det 18., 19. og 20. aarh.s partidannelser og partimodsætninger. Hans ypperlige skildring af svensk historie i de sidste hundrede aar udfylder paa en maade, som vanskeligt kunde gøres bedre, et længe nærret savn.

Noget desorienterende virker det imidlertid i betragtning af bogens hele anlæg, naar den slutter med de ord: »Sålunda handlar vårt lands och vårt folks historia om tiotusen år av människors arbete med naturens gåvor på svensk mark, och i lika mån om svenska sinnens tusenåriga strävan att tränga till botten i sig själva, under »en daglig folkomröstning«. Det er jo, som allerede anført, kun i ret ringe grad det svenske folks arbejde, dagligliv og aandelige strømninger, hans værk beskæftiger sig med. Her ligger dens hovedsvaghed som haandbog i svensk historie for en videre læsekreds — selv om den svenske udgave har noget mere om den økonomisk-soziale udvikling end den danske. Hvad der fortælles om landbrug, bjergværksdrift og handel og om de forskellige klassers liv i skiftende tidsrum fylder til sammen ikke mange sider. Ret mærkeligt virker det, at merkantilismen (meget kort) først nævnes under skildringen af Karl XI's tid, og at hverken stapelstadspolitikken eller det 17. aarh.s skibsfartslovgivning omtales. Hëckschers »Sveriges ekonomiska historia« — vel nok dette aarhundredes vægtigste enkeltbidrag til forskningen over svensk udvikling — har sat sig forbavsende faa spor i Anderssons fremstilling. Underligt er det ogsaa, at statshusholdningens historie træder saa stærkt i baggrunden — hvad der især er føleligt i skildringen af frihedstiden — og at den i 17. aarh.s første halvdel organiserede svenske forvaltning, som med hensyn til orden og effektivitet var uden sidestykke i noget andet land og fandt efterligning udenlands (Danmark, Rusland), blot nævnes i et par linier.

Da Anderssons bog i sin oprindelige skikkelse er beregnet paa et dansk publikum, kan det have sin interesse at sammenligne den med den i omfang omtrent tilsvarende fremstilling af Sveriges historie, som en dansk historiker for o. 40 aar siden skrev for den

danske almenhed: Johan Ottosens afsnit om Sverige i »Vor Historie« (I—III, 1899—1904). Det er udtalt i en dansk anmeldelse (i »Bogens Verden«), at Anderssons værk for danske læsere ikke overflødiggør den ældre bog. Der er heri det rigtige, at »Vor Historie«, som for sin tid var et fortrinligt arbejde, og som har givet mange unge danske et første indblik i svensk og norsk historie ud fra opfattelsen af de nordiske folks historiske sammenhæng, endnu ejer værdi ikke blot ved sin paa én gang klare og levende, af forfatterens nordiske sindelag beaandede fremstilling, men ogsaa ved de sammenfattende rids, han giver af de nordiske folks økonomiske, sociale og aandelige liv i større perioder (vikingetiden, middelalderen, det 16. og 17. aarh.) med paapegen af baade det fælles og det for hvert af brødrefolkene særegne. Sammenfattende og komparative oversigter af denne art har Andersson ingen af, og man savner ogsaa hos ham et modstykke til det rids, Ottosen (III, 296 ff.) giver af det 17. aarh.s svenske storriges struktur og problemer. Der er enkeltheder i disse oversigter, som ikke fuldt svarer til forskningens nuværende standpunkt, men de er som helhed stadig læseværdige.

Lægger man Ottosens skildring af Sveriges historie ved siden af Anderssons, faar man et umiddelbart indtryk af, at den sidste menneskealders arkæologiske og historiske forskningsresultater paa adskillige punkter har nødvendiggjort en ændret fremstilling. Naar undtages den økonomiske og administrative side af udviklingen, som Andersson jo gør meget lidt ud af, og landets forhistorie, ser det ud til, at det er inden for studiet af svensk udenrigspolitik, at de største landvindinger er gjort. Paa flere andre punkter — bl. a. flere af dem, hvor Andersson paapeger forskningens gennem tiderne skiftende syn — mindes man om en skanse, der snart besættes af den ene krigsførende part, snart tilbageerobres af den anden. Der er ogsaa punkter — bortset fra de nævnte sammenfattende rids — hvor man er tilbøjelig til at give det ældre værk fortrinet. Ottosen giver saaledes et langt klarere og fyldigere billede af, hvad kirken har betydet for det svenske folks og den svenske stats udvikling baade i middelalderen og den nyere tid og viser en intimere forstaaelse af den religiøse side af menneskesindet end den svenske forsker. Stærkt spores dennes manglende indlevelsesevne paa dette omraade i skildringen af Ansgar, for hvis naadetrang og martyrlængsel han helt savner blik, skønt han ved omtalen af Rimberts »Vita« indrømmer, at »inte ens det traditionella helgonschemats stränghet döljer mannen därbakom« (s. 47). Den hellige Birgitta, hvem Andersson ofrer et helt kapitel, er ogsaa nok saa overbevisende karakteriseret i Ottosens 3 siders rids (I, 360—64). For Ottosen er hun »den eneste af alle Nordens

Mænd og Kvinder, som har grebet selvstændigt skabende ind i den almindelige Kirkes Udvikling», for Andersson — med adskilligt mere tvivlsom ret — den, »som ensam bland svenskar i egentligaste mening tilhör världslitteraturen« (s. 94). Karakteristisk for Anderssons indstilling over for middelalderligt fromhedsliv er det, at han fremstiller dronning Margretes tilknytning til Vadstena som rent politisk bestemt (s. 111). Hvor langt dybere gaar her ikke Ottosens karakteristik af Nordens store dronning (II, 22 —23). Blidere ord om de katolske idealer møder man hos Andersson egentlig først, da han i skildringerne af Johan III og Christina kan spille dem ud mod det 16. og 17. aarh.s lutherske kirke, som i det hele er ham en pestilens. For det religiøse islæt i Gustav Adolfs personlighed og politik, for den dybere indebyrd af kongens ord om »vårt fäderneslands majestät och Guds kyrka, som därutinnan hvilar«, synes han at mangle forstaaelse, hvad der virker mærkeligt, da vi dog her staar over for de historiske forudsætninger for den af ham senere fremdragne kendsgerning, at kongedømmet af Guds naade i det karolinske Sverige »hade fått en egenartad svensk form, starkt insprängd med olika religiösa element« (s. 305). Den reneste religiøse personlighed i svensk historie bliver i hans fremstilling paradoxalt nok dronning Christina.

Andersson nævner et sted i sin bog Gustav Sundbärgs ord om »svenskens brist på psykologiskt intresse« (s. 473). I denne henseende falder han selv — hvis Sundbärg har ret, hvad han sikkert kun med stærk indskrænkning har — uden for normalsvensk psyke. Hans fremstilling præges stærkt af trangen til psykologisk at forklare, hvorfor det gik, som det gik. Baade hvad tids- og personalpsykologien angaar, synes hans forstaaelse dog, som nævnt, at have sin begrænsning. Der er i hans bog adskillige rammende karakteristiker — som t. ex. denne af Karl XII: »Hans sinne för teoretisk konsekvens kom honom i regel att föredra ett logiskt genomfört system med alla dess detaljer framför en smidig anpassning efter verklighetens skiftande krav« — og gode portrætter — bedst er vel det af Gustav Vasa —, men der er ogsaa tilfælde, hvor de givne træk ikke rigtigt gaar sammen og efterlader et tydeligt og overbevisende billede i læserens bevidsthed. Det gælder t. ex. de to mest »problematiske« skikkelser i den nyere tids svenske kongerække Erik XIV og Christina, især den sidste. Forfatteren har aabenbart bedst føling med de stærke, djærve og mere enkle personligheder. I flere tilfælde savner en dansk læser personer, der er ham velkendt fra Ottosen (og hvoraf nogle figurerer i Falk og Tunbergs fortræffelige gymnasielærebog), bl. a. Erik Oxenstierna (Axelsson), Gustav Bonde, Herman og

hans søn Klas Fleming (landmarskalken), Johan Gyllenborg og Erik Lindsköld — de sidste nært knyttede til den store reduktions forberedelser og gennemførelse. Blandt dem, der har været med til at bygge det nyere svenske næringsliv op, savnes saadanne navne som Kristoffer Polhem, Jonas Alströmer, Samuel Owen og Edvard Nonnen. I andre tilfælde synes man, at en gammel kending er skudt for stærkt i baggrunden og ikke vurderet efter fortjeneste og indsats. Det gælder t. ex. Arvid Horn (der, i lighed med sin modstander Görtz, kunde trænge til indgaaende monografisk behandling). Man undrer sig ogsaa over i kapitlet »Svenskar i främmande land« ikke at finde John Ericsson omtalt. Hvad der gives om Sveriges aandelige udvikling indeholder flere fine træk — t. ex. det lille rids af Linné og hans elevkreds og vurderingen af Albert Engströms karikaturer¹ —, men er sparsomt tilmaalt. Baade Ottosen og Falk og Tunberg har her, ligesom for erhvervslivets vedkommende, en del mere.

Naar disse mere eller mindre berettigede indvendinger — hvor-til kan føjes, at Andersson s. 472 kalder Thomasprocessens opfinder schweizer — er fremført, bør det endnu en gang understreges, at Ingvar Anderssons udsigt over sit folks historie er et værk, som fortjener anerkendelse og taknemlighed ikke mindst fra dansk side, præget som det er af sin forfatters intelligens, lærdom og betydelige fremstillingsevne. Hans indstilling er, som Ottosens, rodfæstet nordisk, og han stræber at yde de forskellige samfundsklasser, som hver for sig har ydet sin indsats i svensk udvikling, fuld retfærdighed, rundne som de er af samme stamme og børn af samme hjem. En sjælden gang kan en bitter bemærkning løbe ham i pennen — som den om det videnskabelige arbejdes økonomiske kaar i mellemkrigstiden (s. 572) —, men grundstemningen er tillid og tro til det svenske folk, dets kræfter og vilje. De prosastykker og digtstrofer, hvormed hvert kapitel indledes, er saare velvalgte. De sidste indgangsstrofer, af Viktor Rydberg — foran afslutningskapitlet om tiden 1939—43 — ætser sig ind i læserens sind:

»Att glädjas då syskon lida,
att jubla in i koren av millioners förtvivlan —
loda helvetets djup om du det kan;
djupet av denna synd lodar du icke.«

C. O. Boggild-Andersen.

¹ Kan for resten »Kolingen« og »Bobban« siges at »representera den svenska arbetaren före arbetarrörelsens och -organisationens genombrott« (s. 483)?